

Možnosti glasbeno-pedagoškega izobraževanja za razvoj komunikativne kompetence študentov – osnovnošolskih učiteljev

Uvod

Dinamika v moderni družbi nakazuje določene spremembe v izobraževanju. Sodobni učitelji se srečujejo z izzivi, na katere niso vedno pripravljeni. Današnji cilj izobraževanja je razvoj spretnosti, ki bi bile kos nenehno spreminjajočim se informacijam, in učenje ključnih kompetenc. V primeru učitelja glasbe je to povezano ne samo z zahtevami modernega pedagoškega procesa, temveč tudi s specifikami tonske umetnosti. Njegova strokovnost v primeru procesa glasbenega izobraževanja temelji na nekaterih specifičnih kompetencah.

Opis raziskave

Cilj pričujoče raziskave je preučevanje določenih vidikov komunikativne kompetence bodočih učiteljev, ki so potrebni za kompleksno uresničitev procesa glasbenega izobraževanja v osnovni šoli.

Naloge raziskave so:

1. Teoretična raziskava specifik komunikativne kompetence, ki jo bodoči učitelji potrebujejo za učinkovito sodobno glasbeno izobraževanje v osnovni šoli.

2. Določitev stopnje razvoja kognitivne plati komunikativne kompetence študentov drugega letnika programa Osnovnošolska pedagogika.
3. Poiskati in izkoristiti možnosti za reformo in razširitev glasbeno-pedagoškega izobraževanja študentov programa Osnovnošolska pedagogika.

Rezultat teoretične raziskave problema je ugotovitev, da komunikativna kompetenca vsebuje tri medsebojno povezane lastnosti – kognitivno, čustveno in vedenjsko.

Posledično je **predmet** pričujoče raziskave kognitivna lastnost komunikativne kompetence bodočih učiteljev, ki bodo izvajali sodobni proces glasbenega izobraževanja.

Metode, ki so uporabljene v tej raziskavi, so: teoretična analiza literature o preučevanem problemu, osebne mape študentov, ki se nanašajo na teoretično pripravo študentov in vključujejo teste za preizkus znanja študentov iz predmeta Glasbena teorija, teste iz predmeta Metodologija glasbene vzgoje v osnovni šoli, individualni projekt učne ure in SWOT analizo projekta učne ure, ki jo je pripravil sodelavec.

Teoretična analiza literature o preučevanem problemu

Ključna beseda v teoretičnem načrtu pričujoče publikacije je kompetenca – komunikativna kompetenca v glasbeno-pedagoški dejavnosti. S praktičnega in aplikativnega vidika raziskave je bil preučevan pojem »osebne mape« kot pripomočka, s pomočjo katerega se študenti, bodoči učitelji glasbe, teoretično in praktično pripravljajo na poklic. Pričujoča publikacija se osredotoča na osnovnošolske učitelje, ki poučujejo glasbeno vzgojo. Predmet moje raziskave so študenti, katerim predmeta Glasbena teorija in Metodologija glasbene vzgoje nista prioriteta in ne dodatna specializacija, temveč del celotnega izobraževanja, ki je povezano s smernicami izobraževanja v osnovni šoli in vrtcu. To temo sem izbrala zaradi trditve, da osnovnošolski učitelji nenehno izpopolnjujejo poučevanje glasbene vzgoje. Na žalost pa se pojavlja tudi trditev, da učitelji glasbe na ta račun povečujejo tudi obseg učnih načrtov. Moja publikacija predstavlja probleme, povezane s tem. Gre za plod mojih raziskav kot osnovnošolske učiteljice in univerzitetne predavateljice. Nekateri kolegi (osnovnošolski učitelji) predmet glasbene vzgoje jemljejo resno, medtem ko preostalim kolegom te učne ure predstavljajo le zapolnitev primanjkljajev t.i. resnih predmetov. Porajajo se sledeča vprašanja: s katerimi izzivi se srečuje osnovnošolski učitelj med dejanskim procesom glasbenega izobraževanja, katere kompetence potrebuje za popolno realizacijo tega procesa, kakšne so možnosti univerzitetnega izobraževanja za delo v tej smeri?

Pričujoče poročilo analizira le eno plat komunikativne kompetence, in sicer kognitivno plat, za katero menim, da je najpomembnejša med realizacijo sodobnega procesa glasbenega izobraževanja.

V sodobni literaturi sta pojma »kompetentnost« in »kompetenca« pogosto uporabljena kot identična. Zato je zame zelo pomembno, da definiram odnos med obema pojmomoma. Sklicevala se bom na mnenje A. Hutorskiya. Po njegovem mnenju oseba, ki je kompetentna na določenem področju, poseduje znanje in spretnosti, ki ji omogočajo, da izraža svoje mnenje in deluje učinkovito na tem področju. Znotraj pojmov »kompetentnost« in »kompetenca« opredeli odnos »splošno – individualno« in na podlagi tega definira »kompetentnost« kot »skupke medsebojno povezanih osebnostnih lastnosti (znanja, spretnosti, navad, aktivnosti), ki se nanašajo na določen krog predmetov in procesov in so potrebne za kakovosten in produktiven vpliv na njihovo delovanje...« A. Hutorskiy zaključuje z mislijo, da je »kompetenca obvladovanje, posedovanje ustrezne kompetentnosti, vključno z osebnim odnosom do predmeta dejavnosti«. (Hutorskiy, A., 2002)

Na podlagi preučevanja različnih mnenj o kompetenci (A. Hutorskiy, I. Lerner, V. Kraevskiy, N. Galeeva) avtorica Y. Totseva predlaga model standarda strokovne in pedagoške kompetence učitelja, ki vključuje:

1. Poznavanje znanstvenega področja, na katerem temelji šolski predmet, ki se ga bo poučevalo.
2. Znanje psihologije in veščine za delo z ustrezno starostno kategorijo učencev.
3. Poznavanje področja pedagoške znanosti in izobraževalnih tehnik ter metodičnih spretnosti.
4. Komunikativna kompetenca za izvajanje učinkovitega izobraževalnega procesa v učilnici.
5. Vodstvena kompetenca za vodenje družbe in njenih udeležencev. (Totseva, Y. 2009)

Ta model je po mojem mnenju dovolj konkreten in obsežen. Komunikativna kompetenca se mi zdi zelo pomemben dejavnik. Znotraj procesa glasbenega izobraževanja je povezana s komunikacijo med glasbenim pedagogom (učiteljem glasbe), otroci (šolarji) in glasbeno umetnostjo. V pričujočem poročilu bom raziskala odnos med učiteljem glasbe in glasbeno umetnostjo, saj po mojem mnenju določa specifiko in učinkovitost obeh.

Glasbeni jezik je nedvomno univerzalen jezik. Preko glasbe vzpostavimo komunikacijo, ki je dostopna velikim skupinam ljudi. Obvladovanje tega jezika, ki predstavlja simbolni sistem, preko katerega ustvarjamo, prenašamo, sprejemamo in uresničujemo skupke pomenov, npr. določen kontekst, je zelo pomembno. Teoretični del raziskave predstavlja nekaj ključnih dejstev v obliki tez.

1. Kot pri vseh oblikah komunikacije, se tudi komunikacija z glasbeno umetnostjo izvaja preko določenega simbolnega sistema – glasbenega jezika, preko katerega si izmenjujemo določene pomen, t.j. razvija se v določenem kontekstu.

Vprašanja o glasbenih simbolih sem obravnavala v svojih drugih publikacijah.^(4,5) To poročilo pa poudarja, da izvajanje resnične in učinkovite glasbene komunikacije zahteva obvladovanje glasbenih izraznih sredstev, torej glavnih vsebinskih in strukturnih enot glasbenega jezika. Ta cilj je dosežen z izobraževanjem študentov Pedagoške fakultete v mestu Pleven, na Univerzi v Velikem Turnovem, pri predmetu »Glasbena teorija in solfeggio«. Predmet moje raziskave so znanja in spretnosti, ki jih takšno izobraževanje razvija in ki bogatijo kognitivno plat komunikativne kompetence.

2. Kontekst je pomen, ki ga razumemo med izvajanjem komunikacije. Sodeč po V. Ilievu ga oblikujemo na dveh ravneh – na individualni in socialni ravni, med njima pa je stalen prehod. (Iliev, V., 2003, str. 31 - 41)

3. Socialno in individualno oblikovanje konteksta opredeljuje dva glavna načina oblikovanja komunikativne kompetence:

- kot del celotne osebne socializacije med procesom individualnega razvoja;
- kot rezultat specifičnega izobraževanja za razvoj komunikativne kompetence pri posebnih vrstah aktivnosti (na primer v domeni glasbene pedagogike) in kot celovita komunikacijska prilagoditev osnovne aktivnosti osebe. (Iliev, V., 2003, str. 31 - 41).

Pri tej tezi je zelo pomembno, da opredelimo izobraževanje kot možnost razvijanja komunikativne kompetence in, natančneje, njene kognitivne plati, v povezavi z znanjem in spretnostmi študentov, ki bodo poučevali glasbeno vzgojo v osnovni šoli in vrtcu. Te spretnosti in znanje, izkušnje ter pričakovanja nakazujejo aktivno komunikacijo z glasbeno umetnostjo. V bodoče bo glasbena komunikacija naših otrok odvisna od učinkovitosti študentov – učiteljev glasbe pri komunikaciji s tonsko umetnostjo.

Z vidika tehnične plati raziskave je pomembna uporaba osebne mape študenta. Povezana je s teoretično in praktično pripravo študentov in vključuje elemente, ki predstavljajo glavno gradivo pri realizaciji te raziskave, namreč:

1. testi za preverjanje znanja študentov iz predmeta Glasbena teorija;
2. testi iz predmeta Metodologija glasbene vzgoje na osnovni šoli;
3. individualni projekt Učna ura glasbe na osnovnošolski stopnji;
4. SWOT analiza Učne ure glasbe na osnovnošolski stopnji, ki je bila izvedena med pedagoško prakso v času študija;
5. SWOT analiza projekta učne ure, ki jo je pripravil sodelavec.

Metoda osebne mape je bila izbrana zaradi pomembnih lastnosti, ki jih je definirala S. Yanakieva. Na podlagi idej P. Petrova in M. Atanasove je Yanakieva definirala specifične lastnosti osebne mape na sledeč način:

- Je edinstvena, sodobna izobraževalna metoda in kot taka vsebuje sledeče lastnosti:
 - odraža odnos med teoretičnim in znanstvenim znanjem ter pedagoško prakso: oblikuje in prilagaja modele, izgrajuje teorije, načela, pristope in metode, združuje znanja z različnih znanstvenih in praktičnih področij, da bi zagotovila optimalno učinkovito rešitev za doseg izobraževalnih in vzgojnih ciljev;
 - predstavlja procesno, aktivno, organizacijsko in funkcionalno stran pedagoške dejavnosti – od ciljev in motivov preko vsebine, metod, sredstev in pogojev do vrednotenja rezultatov;

- večinoma gre za avtorjev lastni izdelek (v nekaterih primerih gre za sodelovanje, vendar z močno ustvarjalno udeležbo). To je razvidno iz proste izbire gradiva, v njegovi interpretaciji, komentarjih in vrednotenju. Individualni slog, različne stopnje aktivnosti, realizacije in motivacije pri izdelavi osebne mape ji dajo edinstveno in pristno vizijo.
- Izdelava mape je zelo pomemben cilj, ki osmisli posamezne korake v procesu poučevanja. To pomeni, da se okoli nje gradijo in razvijajo procesi učenja.
- Postopoma se izgrajuje drugačna kultura učenja, ki nakazuje drugačen tip odnosa učitelj-učenec-starši (v šolski osebni mapi). Ti odnosi se kažejo na različne načine – od sodobne razprave o izboru in vrednotenju gradiva do oblikovanja in predstavitve končnega izdelka.
- Osredotoča se na napredek, na pozitivne spremembe, na razvoj (pri določenemu predmetu ali pa na kognitivni, fizični oziroma čustveni ravni). V osebni mapi so predstavljene le pozitivne spremembe, avtorjevi največji dosežki. Ameriške šole se rade poslužujejo osebnih map, saj omogočajo javnost, resničnost in zanesljivost rezultatov. Zaradi tega strokovnjaki izpostavljajo poseben pomen zadnje faze izdelave osebne mape – predstavitev staršem, sošolcem in strokovnjakom.
- V njej sta na nov način združena vrednotenje in samovrednotenje, več pozornosti pa je po novem namenjeno samovrednotenju. Zato velja za zanesljiv način oblikovanja ustreznega in pozitivnega samovrednotenja, ki omogoča reflektivno analizo razvoja. Med postopkom izdelave postaja samovrednotenje vedno bolj neodvisno od ostalih vrednot, počasi pa ga pričnejo regulirati ponotranjeni kriteriji.
- Na ta način avtor (sošolec, študent, profesionalc) postane resnični udeleženec v procesu lastnega učenja, razvoja, napredka – med oblikovanjem ciljev in vzgojne dejavnosti ter komentiranjem gradiva. Vse to nakazuje drugačno stopnjo odgovornosti za lastne dosežke in drugačno motivacijo za učenje. (Yanakieva, S., 2005)

S pomočjo opredelitve značilnosti osebne mape, S. Yanakieva povzame njeno osnovno idejo: »Vem, česa sem sposoben/sposobna in to bom dokazal/-a s svojimi najboljšimi izdelki. Na ta način študiranje postane več kot zgolj učenje – spremeni se v pridobivanje kompetenc in razvoj kompleksnejših osebnih struktur.« (Yanakieva, S., 2005)

Prednosti te izobraževalne metode, predvsem metodičnega načrta, izpostavlja tudi D. Gulubova: »Metoda »osebne mape« postavi študenta v popolnoma nov položaj. Ta se iz predmeta poučevanja in vrednotenja spremeni v predmet lastne dejavnosti.« (Gulubova, D., 2010, str. 82-97)

Praktični in aplikativni del raziskave

Pričujoče poročilo preučuje rezultate raziskovalnega dela, ki se nanašajo na priprave študentov na predmet Glasbena teorija, ki predstavlja osnovo kompleksne realizacije sodobnega procesa glasbenega izobraževanja v srednji šoli.

Zaradi omejenega obsega poročila so analizirani le rezultati istega dela raziskave, ki se tičejo priprave študentov na predmet Glasbena teorija in solfeggio. Ta predstavlja osnovo celovite realizacije sodobnega procesa glasbenega izobraževanja v osnovni šoli in vrtcu. Oblikovanje spretnosti bodočih študentov za ustrezno komunikacijo z glasbenim delom predstavlja prvo interakcijo v tridimenzionalni strukturi komunikativne kompetence, ki je potrebna za realizacijo sodobne glasbene vzgoje. Opredeljuje učinkovitost drugih dveh dimenzij, t.j. »otrok – učitelj« in »otrok – glasbeno delo«.

Raziskava je bila izvedena na vzorcu 33 študentov predmeta Osnovnošolska pedagogika na Pedagoški fakulteti Univerze »Sv. Cirila in Metoda« v Velikem Turnovem med šolskima letoma 2010/2011 in 2011/2012. Nihče od njih ni imel osnovne glasbene pismenosti, ki naj bi jo pridobili s tem študijskim programom – predmet Glasbena vzgoja in solfeggio se namreč začne z osnovami. S pomočjo zgoraj predstavljenih inštrumentov bom v pričujoči publikaciji razpravi rezultate prve faze študija, vključno z diagnostičnim testom znanja in spretnosti, ki so povezane z notno pismenostjo. Glasbena notacija je znakovni sistem za predstavljanje pomena, ki ga ustvarja in prenaša glasbeni jezik. Obvladovanje tega sistema je enako obvladovanju abecede. Je pogoj za razumevanje pomena, ki ga nosi glasbeno delo in za realizacijo sodobnega procesa glasbenega izobraževanja pri študentih – bodočih učiteljih.

Pedagoški test je sestavljen iz desetih nalog po vzoru Bloomove taksonomije. Štiri vprašanja (2, 3, 6 in 7) so zaprtega tipa, preostala vprašanja pa so odprtega tipa.

Pri nalogah na najnižji kognitivni ravni – ravni znanja (št. 1, 2 in 3) – je približno 53,2 % študentov odgovorilo pravilno. Ostalim študentom – skoraj polovici – je bila najtežja naloga iz poznavanja značilnosti glasbenega tona. Najpogosteje so pozabili na barvo glasu. Za nas so najbolj zanimivi odgovori na nalogo, povezano z naravo glasbene intonacije, ki jo muzikologi definirajo kot najmanjšo enoto glasbenega jezika. (Asafiev, Aranovski, Medushevskiy) Več kot polovica študentov (58 %) jo je natančno definirala kot interakcijo med dvema ravnema – strukturno ravni (ton ali skupina tonov, ki skupaj tvorijo zvok – višina tona in razmerje med taktom in ritmom) in semantično ravni (nosilci določene informacije, katere pomen je povezan z družbeno zavestjo). (Marcheva, P., 2008, str. 34-38)

Na isti kognitivni ravni sta tudi sestavljeni nalogi št. 7 in 9, ki se navezujeta na znanje o simbolih alteracije in tistih za krajšanje notne pisave. Več kot 2/3 študentov (77 %) sta na obe nalogi odgovorili pravilno. Za nas so pomembne napake, ki jih je storilo preostalih 23 %, ki kažejo, da bi bilo smiselno vključiti dodatne naloge za pridobitev tega znanja med vajami.

Nalogi 4 in 8 se navezujeta na učenje in razumevanje notnega zapisa kot nosilca dvojne informacije – o višini in trajanju tona. Sestavljeni sta bili na višji kognitivni ravni – ravni razumevanja. Študentom je bilo še posebej težko razumeti informacije o dveh različnih ključih – violinski ključ in basovski ključ. Verjetno je poznavanje notne vrednosti in razumevanje notnega simbola kot znamenja trajanja tona lažje dosegljivo študentom, ki se učijo glasbene in notne pismenosti brez kakršne koli predpriprave. Skoraj polovica – približno 48 % – se jih ni zmotila pri označevanju notne vrednosti pri obeh nalogah. Vendar pa je za nas pomemben rezultat tistih, ki so se zmotili. Na podlagi tega menimo, da bi bilo treba v učnem načrtu povečati število vaj, ki se tičejo te problematike.

Zapisovanje višine tonov je za študente zelo zahtevna naloga. Približno 20 % študentov je rešilo obe nalogi (4 in 8) brez napak, tako v primeru violinskega kot basovskega ključa. To znova dokazuje, da se lahko pomanjkanje predhodne priprave študentov nadomesti s povečanjem števila vaj, ki se navezujejo na notno pismenost.

Zanimivo je, da so bili študenti izredno uspešni pri naslednji nalogi št. 5, kjer so morali zgolj prepoznati in zapisati višino tona. Več kot polovica jih je nalogo rešila brez napake, 36 % pa je naredilo le eno napako, kar potrjuje, da je treba graditi na razumevanju notnega simbola kot nosilca dvojne informacije.

Dostopnost glasbenega gradiva, ki je povezano z notno vrednostjo v rezultatih nalog št. 4 in 8, kaže pozitivno korelacijo z rezultati naloge št. 6, pri kateri so študenti prejeli notni zapis neznane skladbe, ki je vključena v osnovnošolski program, nato pa so morali analizirati notne vrednosti in pavze, posplošiti tiste, ki predstavljajo ritmično sliko dela in pokazati pravilni odgovor. Ta naloga je na višji kognitivni ravni – ravni analize. Rezultati kažejo, da je 84 % nalogo rešilo brez napak, kar zopet potrjuje potrebo po dostopnosti notne pisave kot označbe trajanja tonov.

Žal je pri nalogi št. 10 le 1/3 študentov razumela, da so notne vrednosti logično povezane z določenim taktom. Pri tej zahtevni nalogi na kognitivni ravni sinteze je bilo uspešnih le 30 % študentov. To nakazuje potencial tovrstnih nalog za razvoj ne le glasbenih sposobnosti študentov, temveč tudi intelektualnih.

Sklep

Za sklep bi želela poudariti, da bi se lahko nekatere od izpostavljenih možnosti lahko realizirale kot usmeritve študija z namenom optimiziranja glasbeno-pedagoške izobrazbe študentov, da bi tako resnično omogočila razvoj njihove komunikativne kompetence. To je tema za diskusijo. Tiče se študentov in njihovih predavateljev ter učiteljev glasbene vzgoje v osnovni šoli in ravnateljev šol. Predlagam raziskovanje specifičnih lastnosti komunikativne kompetence in iskanje modelov za njen razvoj, ki bi zadostovali sodobnim zahtevam. Ena možnost je opredelitev problemov in iskanje rešitev.

Literatura

1. Gylybova, D., Tehnologiiata „Uчебно portfolio” v universitetskoto obuchenie po disciplinata „Metodika na obuchenieto po matematika”, „Pedagogika”, 2010, št. 5, str. 82-95.
2. Iliev, V., Obshtuvaneto – syshtnost, dinamika, razvitie, „Lege-artis”, 2003.
3. Marcheua, P., Komunikativnata kompetentnost na bydeshtite nachalni uchiteli v realizaciata na syvremen menen muzikalno-vyzpitaten proces – problemi i vyzmozhnosti, Esenen nauchno-obrazovaten forum 2011 na tema „Uchiteliat: prizvanie, kompetentnost, priznanie”, S., 2011, str. 289-301.
4. Marcheua, P. Simvolyt prez pogleda na pedagoga (prakticheski aspekti), S., 2009.
5. Marcheua, P. Teoretichni aspekti na notnoto ogramotiavane kato proiava na muzikalna inteligentnost v usloviata na solfezhna dejnost, S., 2008.
6. Toceva, Ia., Profesionalno-pedagogicheska i interkulturna komunikativna kompetentnost, http://ytotseva.blogspot.com/2009/06/blog-post_3353.html.
7. Hutorskoj A. V. Kliuchevye kompetencii i obrazovatelnye standarty. <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>.
8. Panakieva, S., Obrazovatelno portfolio – filosofii, tehnologii, prakticheski proekcii, I-prodylzhavashto obrazovanie, 2005, 2., <http://www.diuu.bg/ispisanie/>